

respective: nam in solemnioribus festis major pausa in canendo adhibenda est, ut Concilium Basil. supra monet. In his ergo omnibus facile venialiter peccatur, raro autem mortaliter, nisi vel contemptus, ant grave scandalum, aut notabilis deformatio verborum in toto cantu fiat.

13. *Quando erit gravis culpa omittere in choro officium Beatae Mariæ.* — Hic vero ulterius exquiri potest, an omittere in choro officium parvum Beatae Mariæ, vel officium defunctorum, vel psalmos graduales, vel pœnitentiales, in illis diebus, in quibus secundum rubricas Breviarii dicenda sunt, sit mutilatio divini officii, vel gravis culpa. Respondeo breviter, proprie non esse mutilationem canonici officii, quod in septem horis canonice diei naturalis consistit; illæ autem non sunt partes, sed sunt quasi appendices vel adjectiones ad illud officium. Deinde dicendum est, hodie non esse culpam illa omittere in choro, nisi juxta modum præscriptum in Bulla Pii V, circa suum Breviarium. In qua obligatio dicendi hæc officia, etiam in choro, simpliciter tollitur, et sub consilio relinquitur, ut infra circa recitationem privatam latius dicemus. Additur vero exceptio pro solo officio B. Virginis, et pro illis tantum ecclesiis, in quibus antea ex consuetudine dicebatur, nam illam consuetudinem abrogare noluit Pontifex, sed in ea vi illam relinquere, quam habebat. Itaque in illis ecclesiis, ubi erat antea talis consuetudo quæ vim legis haberet, erit etiam nunc culpa illud omittere, et sine dubio erit gravis, si totum omittatur, vel pars notabilis, cum proportione ad ea quæ de officio canonico diximus: in aliis vero ecclesiis, ubi ex tali consuetudine non erat obligatio, non erit culpa illud non dicere. De aliis autem precibus nulla fit exceptio, et ita etiam si antea fuisse consuetudo dicendi psalmos graduales vel pœnitentiales, nunc abrogata est et ablata obligatio, et consequenter etiam culpa, seu fundamentum ejus.

14. *Privilegia Breviarii Romani solum ad eos, qui illud suscepérunt, extenduntur.* — Hæc autem gratia seu abrogatio obligationis, illis tantum ecclesiis conceditur quæ illo Breviario Romano utuntur, non vero illis quæ antiquum suum ritum retinent juxta permissionem ejusdem Pii V, nam illis nulla remissio fit. Quod patet primo ex verbis Constitutionis, in illa clausula, in qua hæc remissio fit, que ita incipit: *Quod vero in Rubricis hujus nostri Officii præscribitur, quibus diebus*

officium Beatae Virginis, etc., dici ac psalli oporteat, nos, etc., peccati periculum ab ea præscriptione removendum duximus. Ergo tantum a Rubricis sui Breviarii illam vim obligandi aufert, et solum quoad utentes illis revocat obligationem etiam per antiquas consuetudines introductam, quoad alias preces, seu officia parva, excepto officio B. Virginis; ergo ecclesiæ, quæ non gubernantur per Rubricas hujus Breviarii, non possunt hac remissione uti. Secundo, est hoc consuetaneum rationi, quia qui non suscipit onus, nec indulgentiam sentire debet, et Ecclesiæ quæ antiquum usum retinere volunt, merito integrum suam consuetudinem et ritum observare coguntur. In illis ergo ecclesiis, quæ Breviario Romano novo non utuntur, consuenda est consuetudo, vel formula recitandi, aut specialia statuta; nam ex his pendet hæc obligatio; universalis enim non est, nec fuit unquam; et cum proportione ad obligacionem erit judicium de culpa. Vide Navar., c. 10 de Orat., n. 3 et 4, ubi alios refert; et communiter Summistas, verbo *Hora*.

15. *Peccat qui privata auctoritate aliquid divino officio addit in choro; item quot modis id possit contingere.* — *Primus modus.* — *Secundus.* — Tandem inquire hic potest an per contrarium extremum peccari possit, addendo in choro vel cantu aliquid divino officio, quod in illo secundum Ecclesiæ ritum non continetur. Potest autem hæc additio variis modis fieri vel intelligi. Primo, addendo aliquid, quod sit veluti pars ipsius officii, quasi perpetuo ritu hoc statuendo. Et talis additio directe est prohibita in Breviario Pii V, ubi sic dicitur: *Statuentes Breviarium ipsum nullo unquam tempore, vel totum, vel ex parte mutandum, vel ei aliquid addendum, vel omnino detrahendum esse.* Talis ergo additio ex suo genere grave peccatum esset, tum contra hoc præceptum, tum quia esset usurpata jurisdictio; nemo enim talem ritum introducere vel mutare valet, nisi Pontifex; et quamvis additio non esset in parte aliqua magni momenti, eo ipso quod fieret modo permanente, et veluti ritu perpetuo, esset res gravis censenda. Alio vero modo potest fieri hæc additio, etiam per modum partis aliquæ horæ, non ad mutandum ritum simpliciter, sed solum in aliqua occasione ex aliqua devotione indiscreta, ut si quis vellet in choro fieri commemorationem aliquæ Sancti in solemni die, quando juxta ritum Breviarii facienda non esset; aut si proprias antiphonæ

nas vel hymnos aliquæ Sancti cantari faceret, qui in Breviario non continentur, vel aliquid simile. Et hoc etiam sine dubio esset malum et peccatum, nisi ignorantia excusat. Secluso autem scandalo et contemptu, excusari posset a mortali, quando id quod adjungitur, sanctum esset, et ex Scriptura vel Patribus sumptum, aut illis conforme, et esset in re minima: si autem materia esset aliquæ momenti, peccatum esset grave. Præsertim si talis additio fieret cum omissione aliqua, ut si, omissis lectionibus quas Breviarium dicere præcipit, aliae loco illarum proprio arbitrio substituerentur, nam tunc ex duplice capite peccaretur; quia illa esset partialis omissionis seu mutilatio, et simul esset monstrosa additio. Quia id, quod loco alterius additur, non potest esse pars officii, cum ex auctoritate non fiat, nam illa compositio pendet ex institutione, et institutio ex potestate. Et consequenter non potest supplere partem omissam, cum non sit pars, nec ad officium ecclesiasticum, quod nomine Ecclesiae dicendum est, pertineat. At vero quando nihil omitteretur, sed tantum adderetur aliquid, esset culpa tantum ex uno capite, et ideo minor; tamen etiam poterit esse gravis modo praedicto.

16. *Tertius additionis modus, quando honestus, et quando vitiosus esse potest.* — Tertio autem modo potest aliquid addi in divino officio, ad illud non pertinens, non formaliter, ut sic dicam, seu per modum partis, sed concomitante, et quasi adjacenter ad maiorem solemnitatem. Et sic solet in aliquibus festis et ecclesiis inter psalmum, et psalmum, aliquid extra officium cantari ad organum, vel aliud instrumentum musicum, quod interdum est aliunde sumptum ex eodem Breviario, interdum ex Scriptura; aliquando est ab aliquo eruditè compositum, et non nunquam est in lingua vulgari, quod motetum vocant. Hunc ergo usum aliqui absolute improbant, ut Palud., 4, d. 15, q. 5, art. 2, ubi specialiter loquitur contra eos, qui canunt motetos in festis, quia cantus (ait) non debet esse tragædicus, cap. Cantantes, 92 d.: *Ne audiētes ad lascivium potius quam ad devotionem excitentur, quod est contra finem orationis.* Verumtamen hæc ratio habet locum, tantum quando cantus vel lascivus est, vel omnino profanus, eujusmodi esse solent theatrales moduli, et cantica, de quibus loquitur dictum cap. Cantantes. Potest enim duobus modis talis canticus esse indecens in eccl-

sia, scilicet, vel ratione materiæ, quia est res profana, vel ratione soni, quia est lascivus, vel valde secularis; et in priori modo fere semper committitur peccatum mortale, quia est magna irreverentia. In posteriori autem potest esse venialis culpa, vel ratione minimæ materiæ, vel ex bona intentione et inadvertentia, ut Cajetanus dixit, 2. 2, quæst. 91. At vero si ea quæ cantantur extra officium ecclesiasticum, ob devotionem, et solemnitatem ejus, pia sint, et cantus sit gravis, et provocans ad devotionem, nullum peccatum erit illa intermiscere partibus officii. Et hoc probat consuetudo multarum Ecclesiarum, quæ perpios, et prudentes, ac doctos Praelatos et viros gubernantur et administrantur. Et ratio est, quia hoc nullibi invenitur prohibitum, nec est per se malum, nec alienum a consuetudine Ecclesiæ primitivæ, quando singuli fideles proprios hymnos a se compositos in ecclesia cantare solebant. Nec interruptio illa, vel mora, quæ tunc fit inter partes aliquæ horæ reprehensibilis est, quia moraliter veluti continuatur in devotione, quæ per cantum illum excitari intenditur; et ita cantus ille potest censeri veluti dispositio ad sequentia, et solemnis ac congrua terminatio præcedentium, et ornatus totius horæ.

17. *Simplex organorum sonus inter canendum approbat, et qualis debeat esse ostenditur.* — Unde etiam intelligitur non esse per se damnabile usum intermisciendi in divinis officiis sonum organorum sine ullo cantu, solum cum suavitate musicæ instrumentorum, ut fit interdum in missa solemnii, vel in horis canonice inter psalmos. Quia tunc ille sonus non est pars officii, et fit ad solemnitatem et reverentiam ipsius officii, et ad levandos animos fidelium, ut facilius ad devotionem assurgent seu disponantur. Quamvis autem ad illum sonum nihil voce cantetur, oportet ut sonus ipse gravis sit, et aptus ad excitandam devotionem, et non alia phantasma, et motus indignos illo loco et officio, ut graviter et bene Cajetanus docet loc. cit., accurate distinguens, quando hoc sit peccatum mortale, quando veniale, ut in eo videri potest. Nam si fiat ex intentione excitandi impuram vel vanam delectationem, est peccatum mortale ex suo genere, vixque excusari posset ab illa gravitate, nisi per ignorantiam, aut ex levitate materiæ, quando non est impura, sed vanæ, et non intenditur formaliter tanquam cultus Dei, sed admiscetur ad delectandos audiētes vano illo modo. Si autem fiat bona

intentione provocandi ad devotionem, imprudenter utendo illo medio provocante ad alia indecentia, vel vana, ex usu, vel accommodatione talis soni, tunc ordinarie erit peccatum veniale. Quod limitandum censeo, nisi tantus sit usus illius soni, et accommodatio ad materiam lascivam, ut moraliter non possit ignorari, nec excusari.

CAPUT XIV.

DE ATTENTIONE AC DEVOTIONE SERVANDA IN CHORO, ET CIRCUMSTANTIIS EXTERNIS QUÆ AD ILAM PERTINENT.

1. *Expenditur cap.* Dolentes *juxta varias opiniones.* — *Prima opinio.* — Diximus in superiori libro attentionem esse de ratione orationis vocalis, unde necessario fit ut qui ex præcepto recitare vocaliter tenetur, etiam ad attendendum aliquo modo teneatur. Habet autem dubitationem, an tanta et tam gravis sit obligatio ad attendendum, sicut ad voce proferendam orationem, quam dubitationem infra de recitatione privata horarum tractabimus; nunc autem supponimus saltem attentionem illam, quæ necessaria est ad substantiam et esse (ut sic dicam) orationis, cadere sub idem præceptum recitandi horas canonicas, et sub eadem obligatione reatus mortalitatis. Hic ergo specialiter de attentione in choro adhibenda, explicandum est præceptum latum in c. *Dolentes*, de Celebr. Miss., his verbis: *Districte præcipientes in virtute obedientiae, ut divinum officium, nocturnum pariter et diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter et devote.* Propter quæ verba quidam dixerunt, hic tradi duo præcepta distincta: unum de actu exteriori integre, et sine defectu recitandi, quod significatur per particulam *studiose*, aliud de attentione adhibenda, quod significatur per particulam *devote*. Ita insinuat ibi Glossa dicens: *Studiose, quoad officium oris; devote, quoad officium cordis*, licet illa Glossa in antiquis codicibus non habeatur, ut in codice Gregoriano notatur. Non declaratur autem in illa Glossa qualia sint illa præcepta, nec quantum obligent; et ita in hoc sunt duæ opiniones. Una Hostiens. ibi, qui habet eadem verba quæ Glossa. Ipse autem non putat illa verba continere præceptum, sed consilium. Quod colligit ex illis verbis: *Quantum Deus eis dederit.* Eumque sequuntur Anton. et alii.

2. *Secunda opinio.* — Alii vero dicunt esse duo præcepta, et utrumque obligare ad mortale, et in hoc magis inclinat Panor. ibi: sentit enim utrumque esse in præcepto simpliciter, nam relatis opinionibus concludit, quantitatatem reatus esse juxta modum contemptus, vel negligentiae: pro hac opinione citat Sylvest. Supplementum. Et possunt citari auctores, qui tenent esse peccatum mortale, dicere horas sine attentione, saltem virtuali; sed illa opinio non arctatur ad hanc expositionem hujus textus, ut infra dicam.

3. *Tertia, et media opinio unum in illis verbis credit contineri præceptum, non tamen de interiori actu.* — *Quarta opinio, ibi esse præceptum præcipiens actum et modum etiam internum ejus.* — Tertia nihilominus expositiō est, ut illa verba contineant rigorosum præceptum, non tamen de interiori actu; duos enim defectus prius retulerat circa orationem chori: unus erat, recitare syncopando et transcurrendo; alias miscere confabulationes in choro, et ad illas auditum applicare: contra primum ergo præcipit *studiose* orare, id est, integre et sine defectu; contra secundum autem *devote*, id est, nullum externum impedimentum attentioni contrarium apponendo. Et obligatio ad hæc duo est ex genere suo sub mortali, licet ex levitate materiae possit esse levis. Unde ibi non præcipitur denuo recitatio septem horarum; antiquius enim erat hoc præceptum, ut ibi notat Glossa, sed præcipitur modus quodam hæc exteriora. Et hunc sensum indicat Glos., in Clem. 1, de Celeb. Miss., verb. *Fructus laborum*; Sylvest., verb. *Hora*, q. 11, et alii. Quarta opinio est, ibi esse unum præceptum præcipiens simul non solum actum et modum externum, sed etiam internum, quam optime explicat Cajet., in Summa, verb. *Horæ*, c. 3, et sequuntur Sot., Nav., et alii communiter.

4. *Prima assertio: in illis verbis cap.* Dolentes, *habetur rigorosum et proprium præceptum.* — Ergo imprimis existimo in illis verbis ferri rigorosum præceptum, et omnino proprium, ut patet ex illis verbis: *Districte præcipientes in virtute obedientiae.* Hæc enim sunt potissima verba, quibus explicari solet et protest proprium et rigorosum præceptum; verba autem illa, ut ex contextu litteræ constat, cadunt in totum id, quod subjicitur, *ut divinum officium*, etc., per quod non præcipitur divinum officium celebrari, sed *studiose celebrari pariter*, etc. Ergo totum hoc cadit sub præceptum. Et confirmatur, quia alias lex illa

sine fructu retulisset illa vitia solita in recitatione committi, et subdidisset postea illa verba: *Districte præcipientes in virtute obedientiae*, etc., si per hæc verba tantum præcipiteret dicere divinum officium, et non modum dicens studiouse, et devote, saltem quatenus illis vitis contrarius est, vel, quod idem est, prohibendo illos defectus, quatenus huic modo contrarii sunt; neque obstant verba illa: *Quantum eis Deus dederit*, quia non sunt ad enervandum vel tollendum præceptum, sed ad limitandam vel ad declarandam materiam ejus. Declaratur enim per illa verba non præcipi hic devotionem aliquam peculiarem, quam conferre, est etiam specialis Dei auxili, sed solum illam quam homo potest et debet præstare, se ad orandum voluntarie applicando cum attentione, et nullum impedimentum debitæ attentioni voluntariae apponendo.

5.

Secunda assertio: in illo decreto unicum tantum præceptum continetur, licet in eo explicentur duæ conditiones necessariæ ad complementum illius. — Secundo, assero in illo decreto non duo, sed unicum tantum præceptum contineri, licet in eo explicentur duæ conditiones necessariæ ad complementum hujus præcepti, quæ sunt integritas orationis, et attentio; quarum prior commendatur per particulam *studiose*, posterior per particulam *devote*, ut recte tercia opinio declaravit, et supponunt Soto, lib. 10 de Just., q. 5, art. 5 et 6; Navarr., c. 13 de Orat., et alii infra referendi. Declaratur autem in hunc modum, quia in illo textu duæ inveniuntur clausulæ continentis præceptum. Una est: *Hæc igitur et similia sub pena suspensionis penitus inhibemus.* Alia est, quæ proxime sequitur: *Districte præcipientes*, etc. Hæc ergo videri possunt præcepta distincta, quia unum est negativum, et aliud affirmativum, quæ magna est distinctio: et unum habet poenam adjunctam suspensionis ferendæ, non latæ; aliud nullam continet poenam. Nihilominus tamen, ut opinor, non traduntur ibi illa duo, ut omnino condistincta præcepta, sed ut ita inter se colligata, ut unum in alio virtute contineatur, quatenus ad officium canonicum spectant (nam quod ibi in secunda clausula textus tangitur de celebratione missarum quater in anno, ad præsens non spectat, nec de illo præcepto quoad illam partem loquimur, sed quoad recitationem officii); et sic dicimus prohibitionem et præceptum in unum coalescere. Nam, licet affirmatio et negatio formiter contraria videantur, tamen affirmatio

uniuersus continet virtute negationem contrarii; qui enim præcipit amare, satis prohibet odire. Ita ergo cum præcipitur studiosa et devota celebratio divini officii, virtute prohibentur contraria, qualia sunt syncopare verba, quia hoc non est studiose dicere, item auditum effundere ad indebitos sermones, quia hoc modo non devote celebrantur divina. Ergo ex hoc capite non oportet distinguere præcepta. Ubi obiter adverto, per verba illa: *Hæc et similia inhibemus*, non prohiberi omnia et singula quæ in priori parte textus narrata fuerant, secundum se spectata, sed solum ut opponuntur studiosæ ac devotæ celebrationi officii; nam in prima clausula textus narratæ fuerant pravæ consuetudines consummendi magnam partem noctis in comessationibus superfluis, et fabulationibus illicitis. Hæc ergo si ita fiant ut, eis non obstantibus, Matutinum sine syncopa et defectu impletatur, erunt secundum se mala, non tamen ibi specialiter prohibita vel punita, quia solum ibi hæc commemorantur in ordine ad vitandum defectum in divinorum celebratione. Idem clarus est de applicatione auditus ad vana colloquia, quia si fiat, quando attentio ad orationem non impeditur, quia tunc non oratur, erit secundum se malum, non tamen ibi prohibitum. Sic ergo tota illa prohibitio in affirmatione includitur, et propter illam fit, et commissio contraria illi prohibitioni ideo mala est, quia tollit positivum actum, vel conditionem ejus per affirmationem præceptam. Ac denique culpa commissa contra utrumque præceptum una est, quæ interdum potest esse sola omissione, interdum habere commisionem conjunctam.

6. *Magis expenditur prædictum caput, et confirmatur secunda assertio.* — Præterea, in quacumque illarum clausularum possunt duæ partes subdistingui; nam per verbum *inhibemus*, prohibetur syncopa et distractio voluntaria; per verbum autem, *districte præcipimus*, mandatur studiositas, et devotione in orando. Neutro autem ex his modis sunt ibi duæ præcepta. Nam si illa duo referantur (ut probabile est) ad externas conditiones actus orandi, sic solum prohibent vel mandant diversas circumstantias bonas vel malas ejusdem actus orandi. Propter declarationem autem plurium circumstantiarum non variantur vel multiplicantur præcepta, quando ex omnibus illis unus actus moralis unius bonitatis specificæ consurgit. Nam præceptum restituendi et integræ restituendi non sunt duo, et prohibitio